
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

CULTURE AND CIVILIZATION

SEBİL KAVRAMININ
MEYAN ŞERBETİ DAĞITIM KÜLTÜRÜNE YANSIMASI
The Reflection of the Concept of Dispencer
on Licorice Sherbet Distribution Culture

Nazire ERBAY*

Geliş Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Yayın Tarihi/Published	Tür/ Type
06.09.2022	25.10.2022	29.10.2022	Araştırma Makalesi
Atf/Citation: Erbay, Nazire (2022) “Sebil Kavramının Meyan Şerbeti Dağıtım Kültürüne Yansıması”, <i>Culture and Civilization</i> , 1 (3), 6-14.			

ÖZ

Türk-İslam kültüründe sebil, bir kavram olarak kadim değerleri içinde barındırır. Bozkır hayatından başlamak üzere, Türklerin geleneğinde yer alan ‘yol, yolculuk, sefer’ toplumsal iyiliğe, cömertliğe yönelik davetin başlangıcı şeklinde görülebilir. Sebil bir nosyon olarak zengin etimolojisiyle bağlantılı uygulamaları söz konusu eder. Sebilin, Türk kültür hayatında yardımlaşma ve Allah yolunda elindekileri harcama manasında işlevselliği vardır. Sebil yol, rota anlamına gelir. Kelime mecazen ahlak veya din yolu sözcüğünden gelir. Maneviyatta yola çıkma arzusu bireysel ve toplumsal aşkın değerleri barındırır.

Geleneksel örneklerde de olsa meyan şerbetinin sebil tercihi üzerinden dağıtımının, bireysel faydaları daha çok inanca dayalı gözlemlenir. Sebil olarak dağıtılan meyan şerbeti kelime anlamıyla bağlantı kurularak ‘yol, yolda olma’ bilincini bireyden topluma yönelimiyle ortaya koymaktadır.

Mekâna ait yolculuğunun yanı sıra dinî değerleri içinde barındıran aşkın yolculuklar da vardır. Bu kültürel kodlarla yapılan hayır ve iyilik yolculuğu, sebil kavramıyla karşılığını bulur. Sebil kelimesinin içinde var olan yol anlamı, meyan kökünden yapılan şerbetin ikramı, ölüm ve ötesini çağrıştıran uhrevi zeminin mühim unsurudur. Bireyselliğin yanında toplumsal olarak doğru yola ulaşma paylaşmayı gerektirir.

Meyan şerbetinin sebil olarak paylaşılma aşamasına gelmesi uzun bir yol hikâyesi bağlamında değerlendirilebilir. İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren yola dâhil olan bir yolcu gibi tercihlerini ortaya koyar. Dinî ve ahlakî değerler açısından doğru yolda olmayı seçen insanlar meyan şerbetinin yapılma hikâyesindeki sebil kavramının uygulamasını icra ederler. Meyanın şerbet olarak dağıtılma ritüelinde hayır işlerinin gündeme gelmesi toplumsal paylaşmayı ve sevap mekanizmasını açığa çıkarır. Meyan şerbetinin sebil inancının etrafında şekillenmesi kelimelerin anlamsal olarak uzağında kalan bir durum olmadan onları tarihsel olarak her anlamda birbirleriyle ilişkilendirir. Bu birleşimden oluşan gelenek de insanların işlerini diri tutma aracı ve ahiret hazırlığı yapmak isteyenlerin bilhassa başvurduğu yollardan biri olur. Özellikle meyan şerbetine alışkın yörelerde şehre yeni gelen yabancılara, ikram edilmesi de bireysel katılımcı ruh açısından dikkat çekicidir. Meyan şerbetinin sebil olarak dağıtımındaki toplumsal uygulamaya imkân tanıyan yönü, doğru yola girmeye alakalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sebil, yol, kutsal değer, meyan şerbeti

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye/
nazire.erbay@atauni.edu.tr, 5058130739 / ORCID ID: 0000-0001-6905-0178

ABSTRACT

In Turkish-Islamic culture, the sebil contains ancient values as a concept. Starting from the steppe life, the 'road, journey, expedition' in the tradition of the Turks can be seen as the beginning of an invitation to social goodness and generosity. As a notion, Sebil refers to applications related to its rich etymology. The fountain has functionality in Turkish cultural life in the sense of helping each other and spending what he has in the way of Allah. Sebil means road, route. The word metaphorically comes from the word morality or religious way. The desire to set out in spirituality contains values of individual and social transcendence.

The individual benefits of the distribution of licorice sherbet over the preference of the dispenser, albeit at traditional scales, are observed more based on belief. Licorice sherbet, which is distributed as a dispenser, is connected with the meaning of the word, and the awareness of "way, being on the road" is revealed by its orientation from the individual to the society.

In addition to the spatial journey, there are also transcendental journeys that contain religious values. The journey of charity and goodness made with these cultural codes finds its equivalent with the concept of public fountain. The meaning of the path in the word Sebil, the offering of sherbet made from licorice root, is an important element of the otherworldly ground that evokes death and beyond. In addition to individuality, reaching the right path socially requires sharing.

The fact that licorice sherbet has reached the stage of being shared as a dispenser can be evaluated in the context of a long road story. Humans reveal their preferences like a passenger on the road from the moment they are born. People who choose to be on the right path in terms of religious and moral values perform the application of the concept of dispenser in the story of making licorice sherbet. The fact that charitable works come to the fore in the ritual of distributing licorice as sherbet reveals social sharing and the mechanism of good deeds. The formation of licorice sherbet around the belief in the fountain connects the words with each other in every sense historically without being semantically distant. The tradition consisting of this combination becomes a means of keeping people's work alive and one of the ways that those who want to prepare for the hereafter especially resort to. It is remarkable in terms of individual participatory spirit that it is served to foreigners who are new to the city, especially in regions accustomed to licorice sherbet. The aspect that allows social practice in the distribution of licorice sherbet as a dispenser is related to entering the right path.

Keywords: Sebil, licorice sherbet, sacred values, road

Giriş

Türk-İslam kültüründe sebil, bir ıstılah olarak kadim değerleri de içinde barındırır. Türk kültür hayatında karmaşık, adlandırması zor olmaktan öte, tamamen insanî ve içtimaî ilişkileri çözümlenmede bu düzenli gelenek yol gösterir. Sebil dağıtma kültürü eylemsellik bağlamında günlük hayatta çok da öyküleştirilmeden icra edilirken maddî ve manevî çıkarımlarıyla sonuca götürür. Sebil kültürü yüzyıllar ötesinden getirilen birikimlerle bugün de sözlük anlamının farklılığından hareketle doğrudan ve dolaylı olarak hayata zenginlik sunarken insanın ve toplumsal hayatın iyilik faaliyetine dayalı yönünü kayda değer nitelikte muhafaza etmektedir. Sebilin içtimaî hayatta dinî değerler açısından hikmete yönelik bir kapsam alanı da söz konusudur. Sebil, etimolojisiyle bağlantılı olarak yardımlaşma ve Allah yolunda elindekileri harcama manasının göstergesi gereği sosyokültürel işlevini bireyselden hareketle hakikatin yeryüzündeki mevcut gölgesine doğru uzanarak yerine getirir. Türk kültüründe temsil ettiği manevî değerlerle teknolojiye ve zamana inat, inançtan kültüre bağlı olarak belli bir yayılış, çoğalış veya yeni özdeşlikler aramadan âdeta tadına varılarak da icra edilen sebil kültürünün pratik yararları, kelime köküne özdeş göstergeleri açığa çıkarır. Bu bağlamda sebil, "Arapça sbil kökünden gelen sebil سبيل, yol, rota anlamına gelirken mecazen ahlak veya din yolu sözcüğünden gelir. Bu kelime, Aramice/Süryanice şəbil שרביلا 'aynı

anlamda (her iki anlamda) sözcüğünden alıntıdır. Sebil, Aramice/Süryanice #şbl שבל “götürme, sürme” kökünden türetilmiştir. Bunun dışında esas anlamı “yol” iken, Türkçe’de “hayrat olarak yapılan yol çeşmesi” anlamını da kazanmıştır. Kullanım sıklığı ile sebil, metin içi ifadelerde fisebilillah, sebilillah ile benzer şekilde de görülür. Tarihî bazı eserlerde de “yol” veya “su dağıtımını” manasında da kullanılır. Örnek kadim metin olarak, “Kendü lutfından sana kıldı sebil” [Aşık Paşa, Garib-name, 1330], “sakkâ, seb’il, sebîl, içene rahmet, sebîl diyerek âb-ı hayât bezl iderler.” [Evliya Çelebi, Seyahatname, 1665] gösterilir” (<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/sebil>, 06-07-2022). Makineleşme çarkının gereklerine sırtını dönerek toplumsal düzlemde sessiz bir müesseseseleşmeye giden sebil kültürünün uygulanmasında gönüllülük, iyi niyet öne çıkarken mukaddes feyzin bereketine nail olma isteği de gizil adıllarla var olur. Külli madde kitlesini de yöneterek yapılan yardım eylemiyle, tarab ve tasfiyeyi insana yaşatan sebil kelimesindeki ‘yol’ manası, farklı anlam katmanıyla beraber, karşılığını “hayır yolu”na çıkarır. Böylece toplumsal düzlemde ihsan sahiplerinin niyetleriyle şekillenen sebil dağıtma kültürü, ruhî kapasitedeki mana değerini dünyevî ve uhrevî olarak gösterir.

Belli bir istikamet üzere, bütün yapıp etmeleri zamanlı ve mekânlı olan insan, dinî ve içtimaî anlamda önüne çıkan engelleri temizlemek için “doğru yol”un arayışına, neticelerine icraatlarıyla vasıl olmak ister. Bu da itikadî değerlerin açtığı yolda uzlaşa ve ardından yol tanzimini gündeme getirir. Sırat-ı müstakim düsturu ilahî metinde sabitken insan, bu yola gitme arzusunu sebil ıstılahının uygulamadaki süreci ile ortaya koymaya çalışır. Tespitlere göre “Sırat-ı müstakim terkibi otuz üç ayette yer alarak yol, doğru yola girme, yolda olmayı anlatmaktadır. Bu terkip geçtiği ayetlerin bir kısmında Allah’ın doğru yol ve istikamet üzere olduğunu (Hud 11/56), O’nun dilediğini bu yola iletteceğini (Bakara 2/142, 213; Maide 5/16; En’am 6/39; Yunus 10/25), peygamberleri ve inananları doğru yola ulaştırdığını (En’am 6/87, 161; Nahl 16/121; Hac 22/54; Saffat 37/118) bildirmekte; bazı ayetlerde ise Resul-i Ekrem’in insanları doğru yola davet ettiği (Al-i İmran 3/51; En’am 6/153; Mü’minun 23/73; Şura 42/52) ve Kur’an’ın insanı doğru yola iletteği (Maide 5/16) vurgulanmakta ve şeytanın doğru yola girilmesine engel olmaya çalıştığı ifade edilmektedir” (Alper <https://islamansiklopedisi.org.tr/sirat-i-mustakim> (06.07.2022)). Buradan hareketle sebilin ‘yol’ anlamıyla sırat-ı müstakim arasında kültürel öz değerdeki ortaklığı, hayattaki işleyiş cihetinde bir birliktelik ve süreklilik gündeme gelir. Bunlara ilaveten insanın mana yolunda ilerleme istikametini işaret eden Kur’an’da geçen sebil kelimesinin bazı surelerde kullanımları sebilillahtır ve Allah’ın taatında/Allah’a itaat uğrunda “Mallarını sebilillah (Allah’a itaat uğrunda) infak edenlerin meseli...” Bakara, 2/261, “Fî-sebilillâh (Allah’a itaat uğrunda) infak edin!” Bakara, 2/195 Ya da çıkış manasında “Rabbinin sebiline (dinine) hikmetle davet et!” Nahl, 16/125, “Ola ki Rabbim beni sevâ’e’s-sebîl’e (düz yola) iletir.” şeklinde buyrulan ayetler sebil kelimesinin yol, günahlardan arınma, temizlenme, Allah’a itaat için ve kulluğun gereği, karşılık beklemeden bol bol vermek, dağıtmak bağışlamak manasını gündemde tutar. Bu da teolojik kavramla söylenirse İslam inancının söyleyiş ve inancıyla simgeleşen fisebilillah’a yani Allah yoluna girmeye delalet eder.

Esasında bozkır hayatından başlamak üzere, Türk kültüründe yer alan “yolculuk, yol, sefer” kavramları toplumsal iyiliğe, cömertliğe yönelik davetin başlangıcı olarak görülebilir. Yani ‘iyilik iyiliği doğurur’ (yahşılık yahşılık tudıra) ile daha başlangıçta, çoğalan ve yola çıkanın paylaşma idealindeki kararlılık kolaylıkla söz konusu edilir. Bunlardan “yol eri, yolda kerek” şeklinde sav niteliğindeki söyleyişler, ilk baştan beri bireysel ve toplumsal

düzlemde iş başarma, güven verme, toparlayıcılık, birleştiricilik anlamında pratik hayatın normalleri arasına girebilmiştir. Yine Türk-İslam medeniyetinin temeli olan ve bilhassa feta kültüründen gelen ve yardımlaşma tohumlarının yeşerip filizlendiği sebil dağıtmaya dair hayır yolu, beraberinde Allah'ın rızasına giden güzergâhı da düşündürür. Bu bağlamda ortaya konan eserlerdeki her bir kelime, eylem ve inanca dayalı işaret edimi ve teslimiyete dayalı benzeşimde sonsuzluğa damga vurulmaya başlanır. Bu değerlendirmeyeyle Türk tasavvuf edebiyatının önde gelen ismi Yunus Emre'nin şiirlerinde toplumsal yarar gözetilerek boş, yararsız insan profilinin, nihayetinde geçici süslerle bezeli dünyaya bir faydasının olmayacağına gönderme yapılır. Zaten, Allah'ın yeryüzüne koyduğu kuralları uygulamak için yola girmek, yolda olmak dikey paylaşımından hareketle hep yola çıkmak, paylaşmak ve samimiyetle uygulamakla alakalı ve hatta eş değer olduğunu birçok mutasavvıf şair dile getirir.

Hatadur cümlesini harcı sanma

Sebil ol kamuya bir dem usanma (Yunus Emre)

Bu dünya heb ıssuz kala altını malı döküle

Sebil oluban yite hergiz ıssı bulunmaya (Yunus Emre)

Güçtür katı Hakkın yolu

Dergâhı hem gayet ulu

Sıdkla olmazsan kulu

İtmez yolu âsân sana (Niyazi Mısri)

Bu çalışmanın konusu olan, temelde de geleneksel ve teolojik sağlam bir kültürün merkezindeki sebil, yol motifiyle beraber kadim değerlerden sözlük anlamına taşıdıklarının zenginliğiyle, farklı bağlamlarda varlığını birçok özel adlandırmada, edebî türde hatta şarkı güftesinde hâlâ devam ettirmektedir. Bunlardan ilk akla gelen Mehmet Akif Ersoy'un İslamcılık idealiyle siyasî, ahlakî, dinî, ilmî fikirlerini yaymak için çıkardığı Sebilürreşâd dergisi, ismi ile müsemma okuyanları veya toplumsal olarak ulaşılmak istenen kitleyi inanılan "doğru yol"a davet eder. Buna ilaveten daha çok camilerin yanında inşa edilen küçük yapıların manevi boyutunu, karşılığını ödemedi bir şeyi, parasız kullanmak ya da ziyan etmek, savurmak manasında mısralarında yer veren çok sayıda şair de vardır. Bu eserlerde, aynı zamanda, daha çok kadim kültürden zamana yansıyan ince detaylar gündeme getirilir. Toplumsal dairede hapsedilmeyi redderek varlık gösteren sebil ve kültür, kadimden getirdiği ikizlenmiş atfın nihayetsiz kaynağından beslene beslene mısralarda, hayatın pozitif içeriğine dâhil edilir.

Sebil ve Güvercinler

Çözülen bir demetten indiler birer birer

Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun

Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun

Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler... (Ziya Osman Saba)

Melek-ül-Mevt

Seyre çık, sevdiğim, akşamları kurbanlarını;
Yarıyor kalbini herkes sana göstermek için
Ah, o taş kalbine bir gün heyecan vermek için
Yedi köy halkı sebil etti bu yıl kanlarını (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Camileri mezarlıkları çeşmeleri ve sebilleri
Git Sümbülefendi'ye servilerden sor olup biteni
Merkez Efendi'de tüket maddeyi yırt maddeciliğin kefenini
Ve kalesinde Hızır Makamı (Sezai Karakoç-Alınyazısı Saati)

Lale gibi çeşmeleri
Menekşeden sebilleri
Türebeleri bir şelale
Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda (Sezai Karakoç-Şehzade Başında Gün Doğmadan)

Ben gönlümü insanlara
Sevgi için sebil ettim
Allah şahit bu sözüme
Ben cânımı kefil ettim (İlahi, Güfte: Turgut Yarkent)

Sebil Kavramının Meyan Şerbeti Dağıtımına Yansıması

Bu kültürel değerlendirmelere ilaveten sebil kavramının uygulama tarafının, ortaya koyduğu izleri takiple bağlantılı olarak insan, mihnet de olsa yola çıkmasını kendini bulma süreci dâhilinde başlatır. Yola çıkma arzusu tevhide dayalı aşkın değerlerin esin kaynağı olur ve toplumsal kuvvetli etki uyandırır. Esasında uygulamada, yolda olmaklık hareket, arama ve bulma ile bağlantılı şekilde, en başta, buna niyet etmeye başlamakla doğru olan yol zaten gösterilmiş olur. Cahillerin çıktığı yoldan âri, sebil kavramının anlamsal değeri, hem yolda olmayı ister hem engebe ve engellere dayanmayı hem de uygulamadaki rahat şartlarla, insanın istekli ve bilinçli şekilde kendine 'yol açma' maksadını da gösterir. Ortak ölçülerde birleşilen, daha doğrusu, konforlu şartlarda sahip olunan yollar için de sebil kavramının mutlak olarak kullanılabilmesinde bir mahzur yoktur. İnsan davranışlarının kategorik sınıflamasında sebil doğru, güzel ve hayırlı olana işaret eder. "...veya Allah onlar için bir çıkış yolu sununcaya kadar..." (Nisa, 4/15) ayetinin insanlara bir başlangıç yolu ihsanına yaklaştırdığı açıktır.

Kültürel verilerin zenginliğiyle bu çalışmada farklı ve zengin manalarından hareketle sebil kelimesinin arınmaya, hayır yapmaya, paylaşmaya yönelik, sırat-ı müstakim inancındaki ilahî “yol”a doğru yönelmeyle ilgili bir biçimlenmenin tespit ve analizi ortaya koyulmaktadır. Çünkü insanın kendini tanıması, bilmesi ve ardından arınması yol ile alakalıysa ‘günahı çok olan su dağıtsın’ söylemindeki sebil ve yola çıkma arasındaki bağ da bu sayede rahatlıkla kurulabilir. İnsan sağlığına çok sayıdaki faydası bir tarafa bırakılmadan, esasında, yapılan mevzu edilen tespit ve analiz çalışmasında Gaziantep ve yöresinde hâlâ geleneksel ölçeklerde varlık gösteren meyan şerbetinin sebil tercihinde dağıtımının toplumsal ve bireysel olarak inanca dayalı yönü “yol, yolda olma” bilinci çerçevesinde konu edinilmektedir. Bu bilincin geri planında Allah’ın rızası, cenneti hak etme, iyilik yapma en önde gelen itici güç olarak varlığını devam ettirir. Çünkü başta Gaziantep ve diğer yörelerde meyan şerbetinin sebil kültürüne yansımaları, âdeta kutsal bir şölenin ritüelinden parça olarak devam eder. Bu ritüelle niyet edilmesi, hazırlığı ve dağıtımı ile insanı yol almaya iten güçlü, manevî bir yolculuk hikâyesinin eylemsel şekli, gizli bir öğretinin titiz içeriğiyle devam etmektedir.

Görüldüğü kadarıyla Gaziantep başta olmak üzere Güneydoğu Anadolu’nun büyük çoğunluğunda, bilhassa Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Adana ve Kilis gibi, sıcak günlerde, günlük olarak da tüketilen meyan şerbeti, “Gaziantep’te özellikle yaz aylarında, dinî açıdan önemli günlerde ve ramazan ayında tüketilir. Cenazeler, perşembe geceleri, cuma namazı vakitleri, mevlitler ve kandil günleri olmak üzere bazı önemli zamanlarda da hayır amacıyla sokaklarda dağıtımına “sebil” denir. Sebilde hayır yapmak isteyen kişi, meyan şerbeti satıcısına şerbetin parasını verir ve şerbetçi mahalleleri dolaşarak şerbet dağıtır” (<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/neyenir/antep-meyan-serbeti->). Bilhassa ramazan ayının sıcak yaz günlerine geldiği dönemlerde meyan şerbeti iftarda susuzluğu gideren, hazmı kolaylaştıran bir içecek olarak hep baş tacı edilir. Bunun dışında meyan şerbeti dağıtımını Allah yolunda adanan adak muamelesi de görür. İstek ve niyeti gerçekleşen veya gerçekleşmesini isteyenler, yine belli bir bedel karşılığında meyan şerbeti dağıtarak içenlerden dua talep ederler.

Esasında, meyan şerbetinin sebil olarak paylaşılma aşamasına gelmesi için uzun bir yol hikâyesi yazılır denilse yanlış olmaz. Çünkü meyan şerbetinin hayır için dağıtılmasından önce hazırlanması, bekleme aşaması ve emeğe dayalı sabrın olgunlaşma süreci katedilen bir yol ve yolculuğu da akla getirir. Meyan, “Meyan lifleri, sal adı verilen tahtadan yapılmış hafif meyilli ve şerbetin akmasını sağlayacak şekilde alt tarafı oluklu düzeneklere ince bir şekilde serilir. Salın büyüklüğüne göre değişebilmekle birlikte 150x75 cm ebadındaki sal için yaklaşık 4,5 kg meyan lifi kuru olarak ve çok sık olmayacak bir şekilde sal üzerine serilir. Üretimden önceki akşam sala serilmiş meyan lifleri üzerine, ertesi sabah erkenden 225 g meyan tozu ilave edilir, iyice ovalanarak karıştırılır. Meyan ‘damızlık’ diye tabir edilen bir önceki meyan şerbetiyle karıştırılır. Üzerine 5-7 cm3 çapında buz parçaları konulur. Bu sırada her bir sal için toplamda 10-15 g olmak üzere toz tarçın, karanfil ve gül suyu ilave edilir. Bu miktar yaklaşık olarak sal hacminin %1’lik kısmına karşılık gelir” (<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/neyenir/antep-meyan-serbeti>). Meyan şerbetinin soğuk bir içecek olarak bilhassa adı geçen sıcak coğrafyalardaki ihtiyaca binaen nesilden nesile sebil olarak aktarılması, hayır devşirilip dağıtılmasının, paylaşmanın da göstergesidir. Bu detaylar, her ne kadar fiziksel ve kimyasal değerlerin birleşimi olsa da sebil adı altında işlem gören ve meyanın özünü elde etmek için eski uygulamalarda tokmaklarla

dövülen meyanın olgunlaşarak kendine gelme süreci uzundur. Bu, tıpkı sırat-ı müstakim üzere olmak için başlayan yol hikâyesindeki öze dönüşle aynı sürecin açığa çıkmasıdır. Kişinin bireysel tercihi öze dönüşle cilalanırken nesiller arası nezih bir toplumun inşası da başlamış olur.

İnsanların paylaşma güdüleri, takip ettikleri dinî ve geleneksel göstergeler, sebil kavramıyla beraber halkın faydası uğruna kullanılırken bir taraftan da masivaya ait olanlardan vazgeçmenin, hayırda birleşmenin teslimiyeti de vardır. Bu uğurda değerleriyle hareket eden birey, meyan şerbeti dağıtım geleneği paylaşımından kaynaklanan gerekçelerle kültürel dokuyu sağlamlaştırır. Meyan şerbetinin sebil olarak dağıtılması, hayır ve hasenat terazisini diri tutma araçsallığının biçimselliği kültürel doku kadar, ahiret hazırlığı yapmak isteyenlerin başvurduğu yollardandır.

Bu bağlamda sebil ve meyan şerbetinin uzun yol hikâyesine eşlik eden unsurlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Meyan, muyam, biyan da denen ve gelenekselleştirilmiş törensel bir değerle bu şerbeti sebil olarak dağıtan kişilerin giyim kuşamı ve âdeta bir saka olarak vazife alması da mühimdir. Meyancı da denen şerbet dağıtıcıları, sırtlarına yerleştirdikleri içeceğin soğukluğunu muhafaza eden ve fiçı şeklini andıran işlemeli, gösterişli güğümlerle veya “tuluk”larla sokak sokak dolaşarak meyan şerbetini “sebil sebil” diye ilan eder ve yanlarına gelip bizzat isteyen insanlara ücretsiz ikramda bulunurlar. Meyan şerbeti dağıtmakla görevliler sırtlarına aldıkları ağır tulukları göğüslerinden çapraz şekilde bağlarlar. Bugünden farklı olarak, daha önceleri bakırdan veya galvanizli saçtan imal edilen tuluklar meyan şerbetinin soğukluğunu muhafaza etmeye de yarar. İkram edilecek olan meyan şerbetinin bardakları tuluğun önünde yer alır. Tek kullanımlık plastik bardakların olmadığı eski dönemlerde, 3 veya 4 bardak meyan dağıtıcısının önünde yer alır ve her içen kişiden sonra bardağın varla yok arası çalkalanıp yeniden kullanılması olağan bir uygulama olarak kabul edilirdi. Meyan şerbeti dağıtıcıları, günlük kıyafetlerinin yanında bugün yöresel yahut yöresel kıyafetlerin modernize edilmiş şekillerini kullanmaktadırlar. Meyan dağıtıcılarının kıyafetlerindeki dikkat çekici oranda parlak kırmızı, sarı, beyaz, yeşil en çok öne çıkan renklerdir. Meyan şerbeti sebil olduğu zaman dağıtıcı kişi selam yollarını açar ve bol bol verilen selam, farklı samimiyette seslenişler etrafı bir selam toplumu haline getirir. Meyan dağıtıcılarının bazıları, yine sebil kelimesinin etimolojisiyle doğru orantılı olarak kişisel yeteneklerini sergilerken maniler söyler, sohbeti koyulaştırıp espriler yaparak sokak ortasına insanları toplar ve bir sosyalleşme imkânı da oluştururlar. Belli ki meyan şerbeti dağıtma ve içme artık törenselleşmiş bir coşkunun izleriyle de bugün de varlığını toplumsal bir edimin parçası olarak koruyagelmiştir. Bu arada, sebil aynı zamanda insanları Allah yoluna götürücü delilleri, işaretleri, insanlara geçimlerini sağlayan meslekler anlamına da gelmektedir. O zaman meyanın sebil haline gelme hikâyesinde dağıtan örnek kişinin eğri büğrü olma, yanlış söz ve davranış sergileme ihtimali gündem dışındadır. Kısacası meyan şerbetinin sebili, bireysel ve toplumsal örnek olmaklık bakımından rüşt yolu ile de alakalıdır.

Üretim ve tüketim arasındaki ekonomik bağ mutlaka vardır, fakat toplumsal ilişkiyle varlık gösteren manevî tatmin ve haz, adı konmayan ilişkilere sızarak meyan şerbetinin toplumsal çakışmadan uzak, yeni anlamlar yükleneyeceği kültürü dokur. Şunu da açıkça belirtmelidir ki eski zaman meyan şerbeti uygulamasında kahvehanelerde veya yolda satıldığı zaman da müşteriden hemen parası istenmezdi. Bu, meyan şerbetinin varlık ve ikram sebebine aykırıdır. Müşterinin tükettiği miktar belli bir yere çizgilerle, işaretlerle belirtilir daha sonra alınır. Ayrıca hâlâ uygulaması gözlenen şerbetçilerin sokaktaki fakirlerden,

kimsesizlerden hiç para almaması şaşılacak bir durum değil, işin tabiatına uygun olarak yaygındır. Bu arada meyan şerbeti bilhassa şehre yeni gelen yabancılara ikram edilir, istemeseler bile ‘benden’ diyerek adeta o yol hikâyesine dâhil edilirler. Bu davranış şekli, meyanın sebil olarak dağıtımındaki samimi ruhla ve ona büyük oranda atfedilen kutsî değerlerle alakalıdır.

Nihayetinde meyan şerbeti dağıtıcıları iki ellerinde tuttıkları ve daha çok bakırdan imal edilen ve tıpkı güğümleri gibi kalaylı olan bardakları birbirine vurarak sokakta, çarşıda dolaşan insanların dikkatini çekerek “hayrat” seslenişindeki dikkatle şerbet ikram ederler. Bugün daha çok tarihi Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ve eski çarşı olma özelliği gösteren yerlerde dağıtılan ve sebilillah (Allah yolunda) manasına denk düşen meyan şerbeti dağıtımı, sebil ıstılahının anlamına denk düşen varlığını düşünme, yola çıkma, paylaşma, hayır işleme imtiyazıyla devam ettirmektedir.

Sonuç

İnsan, yaşanan coğrafya, toplumsal şartlar, inanca dayalı değerler yiyecek ve içeceğin yaygınlığını, kullanım şeklini, algı ve imajını etkiler. Yol ve yolculuk kavramı, insan için her zaman bizzat eylemsel olarak var olmaz. Aşkın değerleri ve hikmeti yakalamak için hidayet yoluna açılan kapı Türk-İslam kültüründe manevî mecradaki yolculukla bireye eşlik eder. Rabbin yolu, sırat-ı müstakimle hayatını idame ettirmek isteyen insan hayat şeklini, tavırlarını ve doğru-yanlış arasında ayırım yapma başarısını ve hakikat menziline ulaşmak için gayretini yol-yolculuk kavramları ile gündeme gelir.

Mekânsal yolculuğunun yanı sıra dinî değerleri içinde barındırarak kültürel kodlarla yapılan yolculuk sebil kavramıyla da karşılığını bulur. İçinde hem maddî hem manevî unsurlarla beraber bolluğu, bereketi, yardımlaşmayı, toplumsal ilişkiye duyulan özlemi, ikramı, sabrı da barındıran sebil, karşılık beklemeden ya da Hak yolunda yürümek için bireye aracı konumunda olur.

Gaziantep başta olmak üzere Güneydoğu Anadolu’nun büyük çoğunluğunda büyük emek ve özveriyle hazırlanan, bireysel ve toplumsal paylaşımı içinde barındıran meyan şerbetinin sebil olarak dağıtılması, kelimenin etimolojik manasıyla paralel olarak imanî, ahlâkî, insanî, içtimaî öğretileri içinde barındırır. Bu da hem bireysel hem toplumsal hem de aynı değerler etrafında toplanan milletin paylaşımının somuttan soyuta giden mana boyutunu gösterir. Sebil, yol ve ikram edilen şerbet ölüm ve ötesini çağrıştıran sağlam bir zeminin unsuru haline gelir. Çünkü sebil, insan, millet, tarik ve yol anlam ve dahi uygulamada birbirini tamamlayan değerlerdir.

Büyük bir kültürel zenginlik olan meyanın yapımı, dağıtıcılarının dış görünüşlerinden, şerbetin sebil olarak dağıtım şekline ve tavırlarına kadar her şey insan hayatındaki yol ve yolculuk hikâyesinin bütün unsurlarıyla örtüşen hakiki bilgileri barındırır.

Kaynakça

Alper, Hülya, “Sırat-ı Müstakim”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sirat-i-mustakim> (06.07.2022).

Çamlıbel, Faruk Nafiz (2008) *Han Duvarları Toplu Şiirler*, İstanbul: YKY.

Emre, Efdal (haz.) (2015) *Niyâzi-i Mısri Divanı ve Şerhi*, İstanbul: Gelenek Yayınları.

Karakoç, Sezai (2012) *Gün Doğmadan*, İstanbul: Diriliş Yayınları,

Saba, Ziya Osman (2014) *Cümlemiz Bütün Şiirleri*, İstanbul: Can Yayınları.

Tatçı, Mustafa, *Dîvân-ı Yûnus Emre*, Yunusemrediv. ekitap.pdf

<http://www.musikiklavuzu.net/?/blog/bestekarlar/turgut-yarkent-1916-2006>

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/neyenir/antep-meyan-serbeti>

<http://lugatim.com/s/sebil>